

М. О. Гусєва

Ініціативи щодо розвитку транскордонного ринку праці в контексті регулювання міграційних процесів у регіоні

Висвітлено основні проблемні аспекти процесів транскордонної міграції населення українсько-польського транскордонного регіону та ініціативи щодо розвитку транскордонного ринку праці як чинника регулювання цих процесів. Запропоновано низку заходів в рамках транскордонної суспільної інтеграції для розвитку ефективного транскордонного ринку праці з метою стабілізації міграційних процесів у регіоні.

Ключові слова: міграційні процеси, транскордонний ринок праці, транскордонна міграція, транскордонний регіон.

Постановка проблеми. Підвищення рівня соціальної мобільності населення прикордонних регіонів нашої держави, а також подальший економічний спад та загострення соціальної кризи стали активними стимуляторами пошкваллення прикордонної (переважно маятникової) трудової міграції мешканців західних прикордонних регіонів України в більш розвинені прикордонні регіони сусідніх держав – членів ЄС. Така ситуація, в свою чергу, спричинила активний розвиток транскордонного ринку праці в межах прикордонних регіонів декількох сусідніх держав, в основному України та Польщі.

Людські ресурси та пропозиція праці завжди були актуальними у різні часи і на всіх континентах. Проте умови праці та її належне соціальне забезпечення у різних сферах економічного життя суспільства у багатьох випадках залишали бажати кращого. І оскільки життєвий простір населення прикордонних регіонів України не обмежується кордоном держави, тому незалежно від ступеня його проникності потреби та пропозиції праці наших громадян як раніше, так і тепер задовольняються не лише на внутрішніх, а й на транскордонних ринках [4, с. 23].

Актуальність дослідження обумовлена посиленням протягом останнього часу транскордонних міграційних процесів та активізацією транскордонних ринків праці по периметру західного кордону України, особливо в межах українсько-польського прикордоння, в умовах розвитку транскордонного співробітництва.

© *М. О. Гусєва*, 2013.

Метою статті є формування ініціатив щодо розвитку ефективного транскордонного ринку праці для регулювання міграційних процесів в українсько-польському транскордонному регіоні.

Виклад основного матеріалу. Суспільна ситуація, що склалася на даний час в межах українсько-польського прикордоння, свідчить про те, що цей транскордонний регіон належить до регіонів, в яких відбувається систематичний відтік молодого освіченого населення у регіони з привабливішими умовами життя та праці, рівнями заробітної плати, відповідно, з краще розвинутою економікою [2, с. 141]. Деякою мірою цей факт не позбавлений позитивів, адже люди, викинуті на периферію не тільки географії, але й суспільства, мають змогу таким чином виживати в тій ситуації, в якій вони перебувають, тоді, коли держава не здатна покращити їхнє становище та забезпечити їм принаймні достатні умови для існування. І це не тільки стосується сфери відповідного матеріального (соціального) забезпечення. Мова тут також про стан розвитку самих прикордонних регіонів: високий рівень безробіття, відсутність нових робочих місць, низький рівень залучення інвестицій, незадовільний рівень розвитку інфраструктурного забезпечення, зокрема найважливіших його ланок.

Проте, незважаючи на всі позитиви, дане явище має більше негативний вплив і передусім на економічний розвиток самих прикордонних регіонів та життєдіяльність їх мешканців. Це, зокрема, втрата кадрів, вилюднення, в результаті деградація цих соціально незахищених верств населення.

Для того, щоб запобігти поширенню негативних соціальних явищ серед прикордонного населення з обох боків кордону, важливо є звернути увагу та скерувати зусилля на посилення процесів суспільної інтеграції в межах транскордонного регіону. Це, в свою чергу, повинно проявлятися у тісній співпраці його мешканців стосовно вирішення основних соціальних проблем, створення привабливого середовища для життя, зокрема у плані інфраструктури, зміцнення потенціалу місцевих ринків, а також пропагування перспективних ініціатив на усіх рівнях. Важливим для інтеграції суміжних прикордонних регіонів сусідніх держав в один транскордонний регіон є, також, здобуття ними мовних та міжкультурних знань. Всі ці аспекти абсолютно необхідні для забезпечення збалансованого розвитку транскордонного регіону.

Практично транскордонна суспільна інтеграція повинна бути спрямована на зміцнення співпраці між місцевими громадами по обидва боки кордону, неурядовими громадськими організаціями, адміністративними структурами та соціально-економічними партнерами,

створення нових мереж транскордонного співробітництва, а також на формування динамічного та інформаційно освіченого суспільства.

Досягнути такої співпраці можна шляхом стимулювання, пропагування та впровадження спільних заходів, також транскордонних проєктів. Зокрема у сфері підтримки розвитку транскордонного ринку праці, це ініціативи, подібні до проєкту «Обмін досвідом та поглядами щодо методів скорочування безробіття та його наслідків у Польщі та Україні» в рамках програми сусідства INTERREG III/Tacis CBC Польща-Білорусь-Україна [5]. Здійснення мікропроєкту послужило обмінові досвідом та інформацією з приводу методів скорочування наслідків безробіття та дискусії над якістю праці та послуг, наданих безробітним і бажаним працювати у Люблінському воєводстві та Волинській області з врахуванням розвитку вільноринкових відносин в Україні. Метою мікропроєкту було [5] створення умов для більш інтегрованого транскордонного ринку праці та просування послуг, пов'язаних з працевлаштуванням у прикордонній території, а також створення постійної транскордонної мережі співпраці управлінь зайнятості та підвищення кваліфікації органів працевлаштування шляхом обміну інформацією про ринок праці.

Необхідна діяльність повинна бути спрямована передусім на розвиток інфраструктурного забезпечення транскордонного ринку праці, а, зокрема, на розвиток інформаційної інфраструктури у транскордонному регіоні. На території польських прикордонних регіонів дана інфраструктура досить успішно функціонує вже не один рік і подібний досвід її функціонування варто запозичити у наших сусідів для розвитку інформаційного забезпечення вітчизняних прикордонних регіонів.

З огляду на несприятливу ситуацію на ринку праці прикордонних регіонів обох держав, варто підтримувати такі системні рішення, які спроможні будуть забезпечити створення нових робочих місць у регіоні і, водночас, призведуть до поступового вирішення проблем працевлаштування з обох боків кордону. Тут слід пригадати досвід польських повітових управлінь зайнятості щодо заходів, спрямованих на скорочення наслідків безробіття у воєводствах. Ці заходи, зокрема, проявляються у пропозиціях праці та в активних формах скорочування безробіття, найбільш значущими серед яких є направлення на дотовані Фондом праці інтервенційні та громадські роботи, а також консультації населення щодо працевлаштування.

Пропозиції праці найбільш актуальними є у II та III кварталах року, оскільки в цей час з'являється потреба в працівниках для виконання сезонних робіт. Даний фактор варто взяти до уваги та застосовувати вітчизняним місцевим центрам зайнятості, зокрема в плані збору та

поширення інформації серед роботодавців, які потребують сезонних працівників та потенційних бажаючих працювати на подібних роботах.

Інтервенційні та громадські роботи у Польщі визначаються на основі положень про соціальну зайнятість населення та організовуються центрами суспільної допомоги або неурядовими організаціями [5]. Вони дають змогу бажаючим працевлаштуватися отримати роботу на термін до одного року і таким чином дозволяють одночасно «вбити двох зайців»: забезпечити безробітних працею та виконати суспільно значущу роботу. Подібний досвід є особливо актуальним для нас і його варто перейняти з метою професійної та суспільної інтеграції населення прикордонних регіонів нашої держави.

Ще один фактор, який стимулює потенційних працівників до активного пошуку роботи, є консультації з приводу працевлаштування для безробітних, а також громадян, які мають труднощі з вибором фаху. Такі консультації сьогодні проводять професійні дорадники, які знаходяться при управліннях зайнятості на території польських прикордонних регіонів [1]. Подібний досвід варто перейняти вітчизняним центрам зайнятості та активно застосовувати його з метою сприяння скороченню рівня безробіття у прикордонних регіонах нашої держави.

Важливо зауважити, що в рамках згаданих заходів варто пропагувати і розвивати співпрацю між установами і суб'єктами транскордонного ринку праці по обидва боки кордону, зокрема в плані поширення потрібної інформації не тільки серед вітчизняних, а й серед іноземних працівників та роботодавців. Для цього у регіональних та місцевих центрах зайнятості з обох боків кордону повинні бути сформовані відповідні спільні бази даних з повним переліком потенційних роботодавців та бажаючих працевлаштуватися на території транскордонного регіону.

Ще одним суттєвим моментом у сфері зазначеної співпраці є підтримка осіб, які з тих чи інших причин вибули, а тепер знову повертаються на ринок праці, забезпечення їх належним інформуванням (професійними консультаціями) з приводу умов та оплати праці відповідно до ситуації на ринку в даний час, переліку можливостей та певних труднощів, надання допомоги щодо консультації у виборі фаху (для осіб, які бажають змінити кваліфікацію), надання спеціалізованих послуг з планування кар'єри, підготовка та розповсюдження професійної інформації, проведення заохочувальних занять і т. п. [2]. Важливою є також протидія явищу соціальної ізоляції, яка полягає у нестачі інформації та неможливості (відсутності) доступу до неї. Цього можна досягти шляхом підтримки та сприяння розвитку транскордонних мереж, забезпеченням

доступу до інформації стосовно можливостей працевлаштування у транскордонному регіоні всіх верств населення, а також обміну такою інформацією, створенням інформаційних центрів у регіоні тощо. Тут знову варто пригадати досвід прикордонних регіонів сусідньої Польщі, зокрема функціонування на цих територіях центрів інформації та планування кар'єри, гмінних інформаційних центрів, а також центрів з працевлаштування випускників, які успішно діють, зокрема у складі Люблінського воєводського центру зайнятості [1].

Важливу роль на ринку праці відіграють також заходи із протидії дискримінації (вікової, статевої) у транскордонному регіоні, вирівнювання шансів як чоловіків, так і жінок при перспективі отримання роботи. Слід також дбати про підтримку працевлаштування випускників без досвіду роботи та осіб, вище середнього віку, які з тих чи інших причин тепер бажають знайти своє місце праці на транскордонному ринку.

Ще одним чинником, який саме є ключовим у плані ефективного соціально-економічного розвитку транскордонного регіону, та, відповідно, неабияким чином впливає на розвиток транскордонного ринку праці, є забезпечення перспективної високоякісної загальної і професійної освіти у регіоні. Досягнення цієї мети буде можливим завдяки визначенню широкого спектру заходів в системі загальної, професійної і вищої освіти, та шляхом впровадження даних заходів спільними зусиллями, зокрема, у галузі освіти, та соціального захисту [2]. Необхідна діяльність повинна бути зорієнтована на покращення якості освіти у регіоні, забезпечення широкого доступу до безперервної освіти та високої якості системи соціального захисту. Підтримка з боку місцевих органів державної влади у транскордонному регіоні повинна бути пріоритетною для співпраці у галузі освіти, зокрема у сфері підготовки до праці та впровадження безперервної освіти.

Отож, в рамках зазначених заходів, для розвитку транскордонного ринку праці в українсько-польському транскордонному регіоні з метою регулювання міграційних процесів доцільними є наступні пропозиції:

1. Удосконалення інформаційного забезпечення транскордонного ринку праці. Для цього рекомендується:
 - на законодавчому рівні сприяти налагодженню збору та досягненню домовленостей щодо уніфікації методик обрахунку транскордонної статистики по обидва боки кордону, забезпеченню періодичного обміну інформацією про стан та кон'юнктуру ринку праці з обох сторін, також про міграційну ситуацію та потребу в кадрах у транскордонному регіоні між відповідними державними структурами України та сусідніх країн;

- формування регіональними та місцевими управліннями зайнятості по обидва боки кордону спільної бази даних з повним переліком потенційних роботодавців та бажаючих працевлаштуватися на території транскордонного регіону;
 - підтримка на державному рівні періодичних спільних пілотних досліджень, наприклад, шляхом проведення опитувань у пунктах пропуску, для отримання інформації про обсяги, напрям та структурні характеристики потоків потенційних працівників, з метою визначення ємності транскордонного ринку робочої сили та можливості подальшого проведення аналізу його кон'юнктури та перспектив розвитку;
 - для підвищення рівня обізнаності осіб, які бажають працевлаштуватися по іншій бік кордону доцільним є організація та налагодження роботи освітніх центрів, діяльність яких була б скерована на організацію інформаційних семінарів стосовно особливостей культури та звичаїв країни-сусіда, тренінгів з приводу професійної та мовної підготовки цих осіб, а також надання їм юридичних консультацій; дані структури можуть діяти при центрах зайнятості або функціонувати самостійно як окремі інститути на транскордонному ринку праці.
2. Сприяння розвитку транскордонного співробітництва у різноманітних формах, зокрема:
- розробка та впровадження спільних транскордонних проектів та заходів, в основі яких покладений обмін вітчизняними практиками, з метою посилення інтеграції транскордонного ринку праці;
 - заохочення та підтримка ініціатив, а також обмін досвідом у сфері волонтерської діяльності, з метою сприяння прямим контактам між мешканцями прикордонних регіонів сусідніх держав, а також протидії явищу соціальної ізоляції осіб, які з тих чи інших причин вибули, а тепер бажають повернутися на ринок праці;
 - підтримка та розвиток спільних заходів у галузі освіти, науки та соціального захисту з метою сприяння професійній та соціальній інтеграції мешканців транскордонного регіону, розвитку людських ресурсів та виховання спільного потенціалу на ринку праці.
3. Підтримка розвитку інфраструктурного забезпечення транскордонного ринку праці:
- створення постійних транскордонних тематичних мереж та груп партнерської співпраці управлінь зайнятості прикордонних регіонів

сусідніх держав та інших об'єктів інфраструктури ринку праці з обох боків кордону;

- формування спільних робочих груп з метою проведення досліджень та оцінки кон'юнктури діючого транскордонного ринку праці, розробка та впровадження спільної системи моніторингу з метою можливості прогнозування ситуації на даному ринку (з особливим врахуванням діючих норм Шенгену та інституту малого прикордонного руху);
- стимулювати поширення, а також розвивати співпрацю із компаніями, які офіційно надають посередницькі послуги для осіб, бажаючих працевлаштуватися за кордоном; співпраця з боку місцевих органів влади, зокрема, може виявлятися у забезпеченні інформацією таких структур, допомозі стосовно підвищення кваліфікації їх персоналу, а також стосовно налагодження контактів з партнерами по інший бік кордону та з посольствами країн – сусідів;
- підтримка розвитку послуг, пов'язаних з працевлаштуванням у транскордонному регіоні.

4. Удосконалення законодавчого забезпечення у сфері функціонування транскордонного ринку праці:

- забезпечення виконання угоди про малий прикордонний рух між Україною та сусідніми державами, а також досягнення домовленостей про розширення дії цієї угоди з 30-ти км зони до 50-ти або й 100 км, оскільки, як підтверджують численні дослідження, найактивніші транскордонні ринки діють саме у цих межах транскордонного простору;
- для підвищення рівня офіційного працевлаштування осіб по інший бік кордону варто зосередити увагу на поширенні укладання двосторонніх транскордонних угод, забезпеченні законодавчих механізмів їх реалізації, а також періодичного контролю їх виконання; предметом цих угод, в першу чергу, повинно стати виконання працівниками сезонних робіт, оскільки, як показують дослідження, основна частка осіб, які перетинають кордон з метою найманої праці, періодично здійснюють свої виїзди на сезонні роботи;
- зважаючи на те, що, як підтверджує здійснене дослідження, на українсько-польському транскордонному ринку праці активними є, в основному українці, слід подбати про забезпечення стабільних двосторонніх домовленостей з приводу соціального та пенсійного страхування, які для них набувають неабиякого значення;

5. Підтримка заходів у сфері освіти та підвищення кваліфікації для розвитку транскордонного ринку праці
 - сприяння підвищенню кваліфікації органів працевлаштування з обох боків кордону, шляхом обміну інформацією про діючий транскордонний ринок праці;
 - створення умов та формування переліку можливостей для здійснення спільних досліджень у сфері реформування освітньої галузі, з метою підвищення ефективності системи навчання та реорганізації навчальних програм відповідно до потреб ринку праці, зокрема у регіоні, звертаючи особливу увагу на можливості інтеграції в суспільство соціально ізольованих верств населення;
 - підтримка на державному рівні та стимулювання досягнення домовленостей стосовно визнання по іншій бік кордону дипломів про вищу та професійну освіту, набуту в Україні, з метою можливості подальшого її застосування на транскордонному ринку праці;
 - проведення переговорів стосовно можливостей спільного фінансування та пошуки шляхів залучення додаткових фінансових джерел для підготовки кваліфікованої робочої сили, яка є особливо «затребуваною» на транскордонному ринку праці, в освітніх закладах як України, так і сусідніх держав.

Висновки. Таким чином, реалізація зазначених заходів в рамках транскордонної суспільної інтеграції значною мірою вплине на стабілізацію міграційних процесів у регіоні і, відповідно, на розвиток ефективного транскордонного ринку праці, який, в свою чергу, сприятиме зниженню рівня безробіття і зменшенню явищ соціальної ізоляції населення транскордонного регіону. А обмін досвідом та підтримка спільних ініціатив між місцевими органами влади, неурядовими громадськими організаціями та соціально-економічними партнерами з обох боків кордону дозволить досягнути підвищення мобільності та гнучкості робочої сили у транскордонному регіоні, вирівнювання шансів та протидії дискримінаційним проявам, поширення інформаційного забезпечення населення, а також сприятиме поступовій адаптації працівників до потреб ринку праці у транскордонному просторі. Розвиток транскордонного співробітництва та активізація прямих контактів забезпечить формування якісної інфраструктури транскордонного ринку праці по обидва боки кордону, а також спільних інфраструктурних об'єктів, таких як транскордонні мережі та партнерства, транскордонні інформаційні центри і т. п. В свою чергу, довготривала та постійна співпраця в рамках спільних проєктів та заходів сприятиме об'єднанню суспільства у транскордонному

просторі, покращанню матеріального добробуту місцевого населення та підвищенню привабливості транскордонного регіону як динамічної системи, що пропонує реальні можливості для професійного зростання та розвитку.

Список використаних джерел

1. Гусева М. О. Інфраструктурне забезпечення транскордонного ринку праці в рамках українсько-польського транскордонного співробітництва / М. О. Гусева // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций. Региональный аспект : сбор. науч. труд. – ДонНУ, 2010. – С. 103-107.
2. Польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва на 2007-2015 роки. – Люблін, 2008.
3. Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2007-2013. – Режим доступу : URL: <http://www.google.com.ua>
4. Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону : наукова доповідь / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; наук. ред. П. Ю. Бельський. – Львів, 2005. – 145 с.
5. INTERREG Polska 2004-2006. Wymiana doswiadczen i pogladow z zakresu metod lagodzenia bezrobocia I jego skutkow w Polsce I na Ukrainie. – Lublin, 26-29 czerwca 2006 г.

Гусева М.А. Инициативы относительно развития трансграничного рынка труда в контексте регулирования миграционных процессов в регионе.

Отражены основные проблемные аспекты процессов трансграничной миграции населения украинско-польского трансграничного региона и инициативы относительно развития трансграничного рынка труда как фактора регулирования этих процессов. Предложен ряд мероприятий в рамках трансграничной общественной интеграции для развития эффективного трансграничного рынка труда с целью стабилизации миграционных процессов в регионе.

Ключевые слова: миграционные процессы, трансграничный рынок труда, трансграничная миграция, трансграничный регион.

Husyeva M.O. Initiatives on Cross-Border Labor Market Development in the Context of Regulation of Migration Processes in the Region.

The basic aspects of the problem of cross-border migration of Ukrainian-Polish border region and cross-border initiatives on the labor market as a factor in regulating these processes are reflected. A number of measures in the cross-border social integration for the development of effective cross-border labor market in order to stabilize migration in the region are offered.

Key words: migration, cross-border labor markets, cross-border migration, cross-border region.